

До спеціалізованої
вченої ради Д 41.086.03
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23).

ВІДГУК
офіційного опонента
ДІДЕНКО Лариси Василівни
на дисертаційну роботу ГАЛУПОВОЇ Лариси Ігорівни
на тему «Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері
права інтелектуальної власності»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук за спеціальністю 12.00.03 — цивільне право і цивільний
процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність дисертаційного дослідження. Однією з сучасних тенденцій розвитку українського суспільства є зменшення впливу держави на суспільні відносини шляхом прямого регулювання, посилення ролі приватного права, волі приватних осіб у регулюванні суспільних відносин. Тому саморегулювання у різних сферах є не лише модною тенденцією, але і об'єктивно існуючим ефективним регулятором суспільних відносин. В той же час, сфера вирішення спорів і врегулювання правових конфліктів є однією з таких, що традиційно регулюються державою. При цьому, держава зосередилася лише на одній формі вирішення спорів – судовому захисті прав шляхом публічного процесу. Проте, як свідчить практика, цей спосіб вирішення спорів не тільки не єдиний, але ще й не самий ефективний. Компетенція права АВС зачіпає приватну сферу, тому можливість саморегулювання в цій галузі повною мірою відповідає сучасним тенденціям. Слід зазначити, що врегулювання спорів без звернення до судових органів історично виникло раніше за судовий розгляд. Проте наступний тривалий період домінування держави у сфері вирішення спорів призвів до відсутності сталої правової традиції врегулювання спорів поза судовою системою, браку комплексних наукових досліджень та практичного досвіду у цій сфері.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 року № 276-р «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2021 рік», одним із пріоритетних завдань уряду є здійснення заходів, щодо «збільшення ролі альтернативних методів вирішення спорів: створення ефективних систем медіації та третейських судів (арбітражів)». Питання створення ефективного механізму охорони та захисту прав є актуальним для всіх країн світу. Наразі, більшість країн, в більшій чи меншій мірі протягом різних за тривалістю періодів часу проводять заходи щодо вдосконалення системи судочинства. У зв'язку з цим очевидно, що на сьогоднішній день, питання розвитку процедур, що називаються «альтернативним вирішенням спорів» (АВС) є одним із пріоритетних завдань демократичних країн.

Однією із сфер суспільного життя, яка постійно знаходиться на етапі розвитку та удосконалення є сфера інтелектуальної власності. Враховуючи зростаюче значення інтелектуальної власності для економічного процвітання, міжнародної торгівлі і комерційного прибутку в сучасному глобалізованому і цифровому світі, важливим є питання захищеності правовласників. Об'єкти права інтелектуальної власності можуть приносити як духовне так і матеріальне задоволення інтересів, чим викликають зацікавленість у суспільстві. Таким чином, правоволодільці часто вступають в стан конфлікту щодо результатів своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Задля можливості розвитку сфери інтелектуальної власності мають бути сприятливі умови для створення нових об'єктів права інтелектуальної власності та захисту прав правовласників.

Враховуючи особливість об'єктів права інтелектуальної власності, можемо говорити про те, що судове рішення не завжди буде ефективним способом врегулювання конфлікту. У цьому сенсі, комплексне дисертаційне дослідження Галупової Л.І., присвячене альтернативному врегулюванню конфліктів у сфері права інтелектуальної власності характеризується безперечною актуальністю та своєчасністю, й має як теоретичне, так і практичне значення.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах плану науково-дослідної теми кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Правові проблеми захисту авторських та суміжних прав від контрафакції, піратства та плагіату» (державний реєстраційний № 0112U000693), плану науково-дослідної теми кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Захист прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет: теоретичні та практичні аспекти» (державний реєстраційний № 0115U002493), а також плану науково-дослідної роботи кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Проблеми захисту права інтелектуальної власності в мережі Інтернет» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671), а також плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер: 0116U0184) на 2016-2020 рр.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері застосування альтернативних способів врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності, що цілком відповідає проблематиці дисертаційних досліджень, які виконуються за спеціальністю 12.00.03.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації, їх достовірності та новизни. Ознайомлення з дисертаційним дослідженням Галупової Л.І., дозволяє говорити про те, що сформульовані у дисертації наукові висновки і рекомендації мають належну міру достовірності та обґрунтованості, що вимагаються від кандидатських досліджень. Поставлені при написанні дисертаційної роботи завдання (стор. 6 дис., стор. 3 автореферату) у цілому розкриті.

Сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, зокрема діалектичного, історико-правового, формально - логічного, системного, порівняльного, логіко – догматичного методів та методу теоретико – правового моделювання, які були використані авторкою при проведенні дослідження, дозволили дисертантці виявити та вирішити комплекс теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із запровадженням способів альтернативного врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності.

Загальний аналіз змісту роботи свідчить про те, що дослідження має системний, цілісний, самостійний характер та відзначається високим науковим рівнем та актуальністю. За останні роки все більше уваги приділяється позасудовим способам врегулювання конфлікту, але дана робота виступає, по суті, першим дисертаційним дослідженням, спрямованим на характеристику способів, що будуть ефективними для врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності, зважаючи на специфіку зазначеної сфери.

Дисертанткою було обрано вдалу архітекtonіку, яка дозволила їй розкрити всебічно обрану проблематику. Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження, й включає вступ, три розділи, які містять сім підрозділів, висновки, список використаних джерел (333 найменувань), додатки. Такий підхід до визначення структури і змісту дослідження виглядає цілком логічним, адже дозволив авторці розкрити ті актуальні питання, що були обрані для дослідження.

Предметом дослідження є альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності. У процесі розкриття обраного предмету у роботі послідовно було досліджено природу такого явища як конфлікт, особливості юридичного конфлікту та конфлікту у сфері інтелектуальної власності як одного із видів юридичного конфлікту. Було здійснено співвідношення понять «конфлікт» та «спір» на основі чого

дисертантка влучно розмежувала способи, які є «альтернативним врегулюванням конфлікту» та «альтернативним вирішенням спору».

З метою всебічного розкриття об'єкту та предмету дослідження у роботі, у підрозділі 2.1. «Поняття альтернативного врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності» з'ясовано, що способи альтернативного врегулювання конфлікту стали активно використовуватись як інший (недержавний) механізм захисту прав. Завантаженість судової системи не сприяла повному та всебічному розгляді справи, що стало передумовою зневірення суспільства в можливості ефективного захисту прав судом. В 1976 році була проведена Конференція Роско Е. Паунда з проблем загальної незадоволеності адміністрування правосуддя, в ході якої, учасниками було обговорено проблеми високих судових витрат і тривалих термінів розгляду справ судами. За результатами конференції учасниками було запропоновано використання інших способів врегулювання конфлікту та вирішення спорів, що не є юрисдикційним захистом. Аргументовано, що різні види конфліктів мають свої особливості виникнення та припинення. Таким чином, для вичерпання одних конфліктів ефективним буде звернення до суду, для других – звернення до уповноважених органів державної влади, для третіх – звернення до третіх незалежних осіб або органів, що не є представниками державної влади.

На сьогоднішній день, в Україні конфлікт у сфері права інтелектуальної власності може бути врегульований або вирішений шляхом звернення до суду, органу державної влади, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, укладання мирової угоди, медіації та врегулювання спору за участю судді.

Проведене дослідження дало можливість зробити ряд пропозицій, спрямованих на виявлення, постановку та вирішення теоретичних та практичних проблем визначення правової природи, поняття, ознак, структури та врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності. Враховуючи специфіку даного явища, автор значну увагу приділив

процедурам, що направлені на вичерпання конфлікту до початку судового провадження.

На користь ґрунтовного характеру проведеного дослідження слугує й обраний дисертанткою комплексний підхід до вибору науково-методологічних та нормативно-правових джерел й емпіричної бази. Адже на якість отриманих результатів вплинуло глибоке опрацювання робіт вітчизняних та іноземних науковців, аналіз зарубіжного законодавства в сфері медіації та вітчизняної судової практики використання примирних процедур в ході судового провадження.

У роботі містяться наукові положення, які мають важливе науковотеоретичне значення й практичне спрямування. Положення новизни, що виносяться на захист, підкріплені відповідними висновками по ходу дослідження, належною мірою аргументованими.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Автором у ході дослідження було опубліковано основні результати, що знайшли відображення у дисертації. Публікаційним здобутком Галупової Л.І. стали 26 публікацій, серед яких 5 наукових статей, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 2 наукові статті, опубліковані у зарубіжних періодичних виданнях, у тому числі 1 наукова стаття, опублікована у зарубіжному виданні, включеному до наукометричної бази Web of Science Core Collection, 1 навчальний посібник та 18 тез доповідей на науково-практичних заходах

Отримані положення носять оригінальний, самостійний характер. У наукових працях, написаних у співавторстві, автором: визначено правовий статус суб'єктів, яким належать права інтелектуальної власності; розкрито майнові та особисті немайнові права інтелектуальної власності, що можуть бути предметом конфлікту; наведено поняття, принципи та ознаки медіації як альтернативного способу врегулювання конфлікту; охарактеризовано особливості захисту прав інтелектуальної власності на об'єкти, що розміщені у Всесвітній мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дана дисертаційна робота стала першим у науці цивільного права України спеціальним комплексним дослідженням конфліктів щодо прав інтелектуальної власності та альтернативних способів їх врегулювання.

У дисертації Галупової Л.І. узагальнено та проаналізовано науковий масив праць провідних українських та зарубіжних вчених, наведено характерні особливості власних напрацювань та зроблено на їх основі висновки, які обумовлюють наукову новизну та достовірність одержаних у результаті дисертаційного дослідження результатів.

Зокрема, доцільно погодитися з дисертанткою, що врегулювання конфлікту у сфері права інтелектуальної власності має подвійний аспект: приватноправовий (забезпечення прав та інтересів сторін конфлікту шляхом прийняття обопільно прийнятного рішення) та публічно-правовий (забезпечення прав та інтересів суспільства, держави та окремого користувача через припинення або попередження поширення контрафактної продукції, усунення перешкод у використанні або створенні об'єктів права інтелектуальної власності тощо) (стор. 41-42 дис., стор.4 автореферату).

Дисертантка цілком доцільно зазначає, що з урахуванням суб'єктного складу відносин, які виникають під час створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, можна виділити такі види конфліктів: конфлікт інтересів – стан відносин у сфері права інтелектуальної власності, коли сторони діють в рамках закону, але реалізація прав одних осіб може призвести до обмеження або іншим чином вплинути на реалізацію прав інших осіб; конфлікт прав – стан відносин, в яких є загроза або факт порушення прав інтелектуальної власності; конфлікт прав інтелектуальної власності та інших цивільних прав – стан відносин, коли реалізація права на свободу творчості однією особою може призвести до порушення або іншим чином вплинути на особисті немайнові та (або) майнові права іншої особи (стор. 37-38 дис., стор.4-5 автореферату).

Науковою новизною також характеризується висновок, що перевагою врегулювання конфлікту у сфері права інтелектуальної власності на відміну від вирішення спору є встановлення істинних причин його виникнення, які можуть бути неусвідомлені сторонами на етапі його розвитку та не з'ясовуються при вирішенні спору в адміністративному, судовому порядках (стор. 52 дис., стор. 5 автореферату).

В дисертації наводяться аргументи й на удосконалення наукових суджень, теорій, положень. Так, авторка доречно визначає підходи до розмежування категорій «конфлікт» та «спір» у сфері права інтелектуальної власності на підставі: процедурних складових, що включають момент виникнення та завершення; механізм врегулювання конфлікту і спору; та сутнісних (змістовних) складових – причини виникнення; умов вичерпання; усвідомленості (стор. 46-47 дис., стор. 5 автореферату).

Заслужують на увагу наукові підходи до класифікації конфліктів у сфері інтелектуальної власності за такими критеріями: суб'єктний склад (конфлікт, в якому стороною є первинний суб'єкт прав інтелектуальної власності, конфлікт, в якому стороною є правонаступник); об'єкт конфлікту (конфлікт щодо створених об'єктів права інтелектуальної власності - авторського права, суміжних прав, патентних прав, засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів та послуг, нетрадиційних об'єктів, новітніх об'єктів та щодо створення результату інтелектуальної, творчої діяльності); категорія прав інтелектуальної власності (конфлікти щодо майнових прав та (або) особистих немайнових прав інтелектуальної власності) (стор. 70-72 дис., стор. 5 автореферату).

Цікавим видається, що у своєму дослідженні дисертантка пропонує авторську класифікацію способів АВС як неюрисдикційної форми захисту прав інтелектуальної власності за такими критеріями: залучення третьої сторони; мета проведення; визначення процедури проведення; обов'язковість прийнятого рішення; повноваження щодо прийняття рішень (стор. 70-72 дис., стор. 5, 12-13 автореферату).

Окрему увагу заслуговує авторське визначення, що дає дисертантка поняттю «онлайн медіації», яка передбачає переговорний процес за участю сторін та медіатора, що проходить в реальному часі з використанням Інтернет платформи (програми) комунікації, спрямований на врегулювання конфлікту (стор. 115-116 дис., стор. 5 автореферату).

Вбачається доречним та актуальним створення Національним органом інтелектуальної власності реєстру медіаторів, на необхідності якого наголошує дисертантка (стор. 158 дис., стор. 5 автореферату)

Дисертація характеризується цілою низкою інших положень, що свідчать на користь оригінального характеру отриманих результатів.

Практична і теоретична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження. Наукові положення, викладені в дисертаційному дослідженні Галупової Л.І., мають як науково-теоретичне, так і практичне значення.

Окремої уваги варто приділити висновкам, яких дійшла авторка, визначаючи ефективні способи АВС з урахуванням особливостей конфліктів у сфері права інтелектуальної власності. Так, для врегулювання транскордонних конфліктів у сфері права інтелектуальної власності дисертантка зазначає, що ефективним буде звернення до Міжнародного комерційного арбітражу або до Центру арбітражу та посередництва при ВОІВ. В спорах, прийнятих до судового розгляду або якщо стороною виступає орган державної влади в особі Національного органу інтелектуальної власності, ефективним буде застосування таких способів як врегулювання спору за участю судді або укладання мирової угоди. Медіація має універсальну природу, тому у сфері інтелектуальної власності вона може бути застосована: при врегулюванні транскордонних конфліктів; щодо спорів, які знаходяться на розгляді в суді; на стадії виконарчого провадження; спорів за участю Національного органу інтелектуальної власності та ін. (стор. 101 дис, стор 13. автореферату).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що обґрунтування в роботі положення та сформульовані висновки можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальших досліджень системи альтернативного врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності;

правотворчій діяльності – для подальшого розвитку правового регулювання медіації як способу врегулювання конфлікту у сфері права інтелектуальної власності;

правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності практичної діяльності судів щодо запровадження медіації на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду;

навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Право інтелектуальної власності», «Альтернативне вирішення конфліктів у сфері інтелектуальної власності», «Врегулювання спору за участю судді», «Патентна юстиція», а також для підготовки підручників, навчальних і навчально-методичних посібників із зазначених дисциплін.

Зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Визнаючи актуальність проведеного автором дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, високий теоретичний рівень, а також практичну значущість результатів дослідження, необхідно зазначити, що окремі положення дисертаційної роботи Галупової Л.І. носять дискусійний характер, а деякі висновки потребують додаткової аргументації.

1. Визначаючи необхідність розмежування понять «конфлікт» та «спір» автор доречно виокремлює процедурні та сутнісні критерії такого розмежування (стор. 47 дис., стор. 5 автореферату). До процедурних автор відносить: момент виникнення; момент завершення; формалізованість проведення процедури. До сутнісних автор відносить: причини виникнення; умови вичерпання; усвідомленість сторонами дійсних причин виникнення суперечностей. Зважаючи на достатньо повне висвітлення критеріїв

розмежування, цікавим було б дізнатись позицію автора щодо виділення спільних рис понять «конфлікт» та «спір». Характеристика спільних рис зазначених явищ має практичне значення для вживання профілактичних заходів, що не дасть перерости конфлікту в спір.

2. Дисертанткою влучно зазначено, що конфлікт може проявлятися як негативне так і позитивне явище. Серед позитивних аспектів конфлікту, авторка вважає доречним виділити: можливість зрозуміти істинні наміри щодо об'єкта конфлікту; визначити дійсні причини його виникнення; набуття досвіду, необхідного для запобігання подібних конфліктів в подальшому; можливість запобігти порушенню прав та інтересів (стор. 19 дис.). Вбачається доречним при дослідженні категорії «конфлікт» більш глибоке обґрунтування його позитивних моментів.

3. В дисертаційному дослідженні авторкою було зроблено висновок, щодо ефективності звернення до способів АВС при конфліктах у сфері права інтелектуальної власності. Досить вагоме практичне значення мають висновки автора (стор. 101 дис.), що ефективність способів АВС залежить від виду конфлікту, на врегулювання якого вони направлені. Зважаючи на вищезазначене цікавим було б дізнатись позицію автора, щодо наступних питань. Чи всі конфлікти можуть розглядатись за допомогою способів АВС? Які категорії конфліктів у сфері права інтелектуальної власності доречніше розглядати в адміністративному чи судовому порядку?

4. Достатньо уваги в дисертаційному дослідженні автор приділив шляху запровадження медіації у вітчизняну правову систему, серед яких прийняття спеціального закону, який буде регулювати відносини у сфері медіації. На сьогоднішній день в Україні вже існує та розвивається практика проведення процедури медіації. Крім того, як показує досвід зарубіжних країн, активне використання медіації не передбачає прийняття спеціального закону. Чи актуальним є прийняття спеціального закону про медіацію на даному етапі розвитку такої процедури в Україні?

5. На сторінці 132 дисертаційного дослідження, авторка висловлює позицію, що для ефективності проведення процесу переговорів, медіатору бажано володіти базовими знаннями у сфері інтелектуальної власності, а саме, розуміти особливості результатів інтелектуальної творчої діяльності людини, знати коли виникають права інтелектуальної власності, хто може бути суб'єктом прав інтелектуальної власності та які права їм належать. Зважаючи на міжнародний досвід, медіаторам не обов'язково мати юридичну освіту, адже є точка зору, що знання закону може заважати медіатору тримати нейтральність та безпристрасність. Чи не вважає авторка, що знання у сфері інтелектуальної власності заважатимуть медіатору бути нейтральним та безпристрасним? Крім того, зі змісту роботи не зрозуміло, чи базові знання у сфері інтелектуальної власності мають бути здобуті в галузі знань права або технічних наук.

Разом із тим, висловлені зауваження є певною мірою дискусійними та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Галупової Л.І. як такі, що не торкаються концептуальних положень дисертації та не зменшують належний рівень рецензованого дослідження.

Загальний висновок по дисертації. Дисертація Галупової Лариси Ігорівни на тему «Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності» є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові, самостійні, науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення питань у сфері запровадження альтернативних способів врегулювання конфліктів щодо прав інтелектуальної власності. Основні положення дисертації, що виносяться на захист, належним чином знайшли відображення у наукових статтях, що були підготовлені та опубліковані автором дисертації, кількість і якість яких відповідає чинним вимогам щодо публікації основних положень дисертацій на здобуття наукових ступенів у фахових виданнях. Зміст автореферату повною мірою відображає структуру, хід дослідження, основні положення і висновки підготовленої авторкою дисертації. Автореферат не містить

положень, які не увійшли до основного змісту дисертації. Авторкою опрацьовано значну кількість вітчизняної фахової літератури за темою дисертації. Існуючі в юридичній літературі теоретичні положення, що стосуються досліджуваної теми, були дисертанткою належним чином критично проаналізовані та на їх основі зроблено відповідні пропозиції з удосконалення чинного законодавства. Враховуючи наведене, можна стверджувати про достатній рівень науковості та обґрунтованості висловлених авторкою у дисертації наукових суджень, положень, висновків і рекомендацій.

З огляду на викладене, дисертаційна робота Галупової Лариси Ігорівни є завершеною науковою працею, а висновкам, зробленим у дисертації, властиві необхідні ознаки новизни. Підсумовуючи вищезазначене, є всі підстави вважати, що дисертація Галупової Л.І. на тему «Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності» за змістом і оформленням відповідає Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її авторка Галупова Лариса Ігорівна, за результатами публічного захисту, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та
господарського права і процесу
Міжнародного гуманітарного університету

Л.В. Діденко

Діденко
Завідувач канцелярії

